

EUSKARA ETA HIZKUNTZ TIPOLOGIA*

Hizkuntza bat beste batekin parekatzea betidanik atsegin ohi dute bat baino gehiagoren berri dakitenek. Ba omen dira hizkuntza politak eta itsusiak. Egokiak eta moldakaitzak. Bizkorrak eta baldarrak. Krutwig jaunarentzat grekera zaharra dugu munduko mintzaerarik finena; erizle arruntentzat, ordea, norbere amaren hizkuntza izaten da denetan politena, bizkorrena, eta egokiena. Eta amaren hizkuntza hori euskara baldin bada, are gehiago. Euskaldunek euskara maitatzeak eta goratzeak ez du harrigarrik.

Entzun orain nonbaitetan irakurri ditudan hitz hauek: «mintzaeraren bat munduhizkuntza orokortzat eraikitze beharra sor baledi, eta hizkuntzaz kanpoko arrazoirik gabe, beraren edertasuna eta egokitasuna izango balitz irizpide bakarra, lehenetasuna ez luke merzetuko inolaz ere ingelesak, bere ebakiera sor-ilun ikaskaitz eta bere gramatika hondatuakin; bai ordea euskarak, gehiegi sarrarazten duen bere aditz sintetikoegia gorabehera, beste guztiak baino gailentasun gehiago beregan bilzen baititu, eta deus ere osoro iristen ez den hizkuntzeredura ongienik hurbiltzen baita.»

Hitzok nork idatzi zituen? Larramendi batek? Astarloa batek? Ez. Mahn izeneko hamaika hizkuntza zekizkien alemandar letretako dotore ezagun batek idatzi zituen mila zortziehun eta berrogeitazazpigarrenean. Ikusten dugunez, alemaniar jakintsu honek, zekizkien hizkuntzak elkarrekin parekatu ondoren, euskarari ematen zion nau-sitasuna, gogoan zeukan hizkuntzeredutik hurbilena zelako.

Mahn jaun hura bezain euskaltzale erizten diot nik neure buruari; halarik ere, aitortu behar dizuet ez naizela egun zuen aurrera agertu, beste hizkuntzak gutxietsiaz euskararen laudamenak egitera. Denborak aldatuak dira. Gure egunotan, hizkuntzalaritza zientzizigizonen arazoa bihurtua da, letretakoena bainoago. Objektibotasuna da nagusi, eta auzi frogagaitzak alde batera utziak gelditu dira. Hori dela eta, gaurko hizkuntzalaririk ez dabilta ez hizkuntza baten eder-itsusirik, ez egoki-baldarririk neurtzen.

Oraintxe entzun ditugun Mahn jaunaren hitzek bere garaian ausarkeriaren usaina bazuten ere, gaur umekeriatzat hartzen dira horren antzeko esaera guztiak. Hizkuntza baten edertasunaz hizkuntzalaritzak ezertxo ere esan ezin dezake, egokitasunaz, berriaz, oso gutxi. «De gustibus et coloribus non disputandum» esan zahar hura datorkigu

---

* P. Salaburu Etxeberria (ed.), *Euskal morfositaxia eta fonologia: eztabaida gaiak* (Bilbao, 1987), 157-173.

hemen gogora. Mintzaile bezala frantsesa ederrets dezaket ingelesa baino gehiago. Baina hizkuntzalari bezala ezingo dut baieztu frantsesa ingelesa baino politagoa, bizkorragoa edo egokiagoa denik.

Sarreratxo hau amaitzerakoan, galde dezagun hizkuntzalariek ea zertarako diharduten hizkuntzak elkarrekin parekatzen, balio-epairik ematen ez badute.

Hizkuntzalaria konparatista bada, elkarrekin ahaidegoa duten mintzaerak parekatuko ditu, horien historia eta historiaurrea ahalik ongien argitan ipintzearren. Honela, bada, euskalki guztiak elkarrekin arretaz parekatuz, zuzenean ezagutzen ez dugun antzinako euskara nolakoa izan zitekeen erdi-ikustea lor genezake hein apal batean.

Esan dezagun kondairagile hutsa baino gehiago ere badela konparatista: hizkuntzaren, edozein hizkuntzaren, bilakabideko lege orokorrak bilatu nahi ditu eta.

Konparatista ez den hizkuntzalaria beste zerbaiten atzetik dabil hizkuntzak parekatzean. Hizkuntzaren egitura bera mugatzen duten lege orokorrak aurkitu nahi ditu honek, eta aurkituz gero, teoria baten barruan beren tokian kokatu. Xede honekin hizkuntzak parekatzen ari direnei tipologistak deitzen diete. Tipologista batzuk baziren hemeretzigarren mendean, bai eta lehenago ere. Izen ospetsu bat aipatzeko, hor dugu Wilhelm von Humboldt, euskalaritzan ere arras poliki aritua zen alemandar jakintsu hura. Haren ondotik ere, aldi gehienetan tipologistaren bat edo beste aurkitzen dugu, batez ere Alemanian.

Baina tipologi-arazoak berriro modan jarri dituena Joseph Greenberg izan da, ameriketar hizkuntzalari handienetako bat, Afrikako hizkuntzetan espezializatua dena. Aurten duela hogeitabost urte hain zuzen ere, Ipar-Amerikako hizkuntzalari ezagunek hitzaldi bana izan zuten unibertsalei buruzko eraturako bilera batean. Hamaika hitzaldien artetik eraginkorrena Greenbergena gertatu zen, izenburu honekin: «Esanguradun atalen ordenari bereziki dagozkion gramatikako zenbait unibertsal» («Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements»). Lan bikain honek izugarritzko arrakasta izan du, batez ere «Hizkuntzaren unibertsalak» deritzan liburu batean argitaratu zenetik.

Horrez geroz Greenbergen unibertsalak, edo nahiago baduzue, unibertsalgaiak, hedatu, zehaztu eta argitu nahiaz ibili dira hizkuntzalari asko eta asko. Arlo honexetaz arduratu diren ororen izenak ematea aspergarri bailitzateke, batzuren batzuk bai-zik ez dizkizuet aipatuko. Greenbergen ondoreko tipologistak bezala oso ezagunak dira honoko hauek: Edward Keenan, Bernard Comrie, Theo Vennemann, Winfred Lehmann, Sandra Thomson, John Hawkins. Jakina, ez dugu uste izan behar aipatutako hizkuntzalari hauen lan guztiak edo gehienak tipologiazkoak direnik. Aitzitik, ia beti hizkuntz-jakintzako beste soroak landurik nabarmendu dira, baina, tipologia arloan, besteak beste, txit ezagunak dira. Goazen orain tipologisten lanaz zehaztasun gehiago eskaintzera.

Beren azterketak aurrera eramateko, sarritan hizkuntzak sailkatu egiten dituzte. Hain zuzen ere, irizpide jakin baten arabera egin duten hizkuntz sailkapen banari tipologia bat dei dakiok.

Tipologiarik asko da beraz. Hizkuntzek ea preposiziorik ala posposiziorik daukaten: tipologia bat. Ea aurritzirik ala atzizkirik daukaten gehienik: beste tipologia bat. Garrantzi haundiko tipologia aditzaren arauzkoa dugu batez ere. Izan ere, aditza esaldian non agertzen den kontuan hartuta, hiru hizkuntz mota bereiz daitezke:

1. *Aditz aurrenekoak*: keltar hizkuntzak eta polinesiarrenak, besteak beste.
2. *Aditz erdikoak*, subjektua-aditza-objektua ordena dutenak, alegia. Horien artean: ingelesa, frantsesa, indonesiera, guaraniera, eta beste asko.
3. *Aditz atzeneoak*, subjektua-objektua-aditza ordena dutenak: turkiera, japoniera, sumeriera, eta beste asko eta asko.

Ez al da, bada, laugarren hizkuntz mota bat, aditz nonahikoak? Baietz dirudi. Hizkuntza batzutan ordena bat baino gehiago gertatzen baita, latinean eta sanskri-tean, esate baterako. Erantzuna, hala ere, ezezkoa da. Honelakoetan tipologistek dau-den ordenetan bat aukeratuko dute, nagusitzat jotzen dutena. Eta hementxe tipolo-gisten akats batekin topa egiten dugu. Nagusitzat mugapenik gutxienekin edo sarrienik agertzen den ordena hartuko dute beti. Gramatikaren ikuspegitik, ordea, as-kotan interesgarriagoa oinarritzko ordena dugu, hots, transformazio guztien aitzineko ordena.

Oinarritzko ordena hau eta tipologisten ordena nagusi hori ez dira sarri aski inola ere berdinak. Keltar hizkuntzek, esate baterako, aditza-sujektua-objektua ordena nagusia badute ere, oinarritzko ordena subjektua-aditza-objektua dela ikusia da, azaleko ordena nagusia aditza aurreratu egiten duen transformazio bati esker sortzen baita.

Zoritzarrez, tipologista gehienak ez ditugu transformaziozaleak, azaleko egiturari bakarrik begiratu ohi diote. Hori bidenabar esanda, segi gaitzen tipologisten lanaren berri ematen. Greenberg-ek berak hogeitalau tipa nagusitan sailkatzen ditu munduko hizkuntzak. Lau irizpidez baliatzen da:

Lehenengoa: gorago aipatu dudan aditzarena.

Bigarrena: Zerk du hizkuntza horretan garrantzi haundiago: preposizioak ala pos-posizioak?

Hirugarrena: Adjektiboa izenaren aurrean ala izenaren atzean etortzen da normal-ki?

Laugarrena: Genitiboa izenaren aurrean ala izenaren atzean etortzen da?

Guztitarra: $3 \times 2 \times 2 \times 2 = 24$ aukera.

Horrela bereiz daitezkeen hogeitalau tipoen arteko batzuk hutsak dira, esan nahi baita, ez dela munduan hizkuntzarik ezagutzen lau tasun horiek dauzkanik. Ez dago, esate baterako, aditza aurrenik, adjektiboa eta genitiboa izenaren atzean dauzkan pos-posiziodun hizkuntzarik. Beraz, hogeita lau tipa ez, hamasei edo dira bakarrik. «23» zenbakiaz markatutako tipoa oso zabaldua da munduan: Aditza atzean, posposizioa nagusi, adjektiboa izenaren aurrean eta genitiboa ere izenaren aurrean daukaten hiz-kuntzak. Horrelakoen artean: turkiera, japoniera, eta beste hizkuntza asko.

Azkeneko tipoari, hogeitalaugarrenari, Greenberg-ek berak euskal tipoa deritza: «Basque type». Hogeita hirugarren tipoaren antzekoa da, alde bakar batekin, adjektiboa izenaren atzean etortzea, alegia. Askotaz bakanagoa da tipa hau beste hori baino: Euskara eta beste hamar bat hizkuntza, gehienaz ere. Dena den, gauza bat argi dago: aintzakotzat hartzen zuela Greenberg-ek euskara.

Aurrera jarraitzeko, eta abstraktuegi mintzatzeko arriskutik ihesi beharrez, esaldi zehatz bat emanen dizuet adibide: *gaur etorri diren gizon aberatsek hiru oilo haundi hauek jango dituzte*. Hona hemen esaldi honen gutxi gorabeherako itzulpena hamabi hizkun-tzatan:

ARGIDIBEAK

ALEMANIERAZ:

Die reiche Männ-er die heute gekommen sind werden diese drei grosse Hühn-er auf-essen.
 | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
 Erak. aberats gizon-Plur. Erl. gaur etorri dira Lag.+Fut. Erak. hiru haundi oilo-Plur. Asp. jan

Gaur etorri diren gizon aberatsek hiru oilo haundi hauek jango dituzte.

TURKIERAZ (A. H. Nauta, Leiden-en)

Bu-gün gelen zengin adam-lar bu üç büyük tavuğ-u yiyecek.
 \ / \ / | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
 Hau-egun etorritako aberats gizon-Plur. Erak. hiru haundi oilo-Akus. jango dituzte

Gaur etorri diren gizon aberatsek hiru oilo haundi hauek jango dituzte.

HUNGARIERAZ (L. M. Marác, Groningen-en):

A gazdag férfiak akik ma eljöttek meg fogják enni ezt a három nagy csirket.
 | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
 Art. aberats gizon+Plur. Erl. gaur etorri+dira Asp. Lag+Fut. jan Erak. Art. hiru haundi oilo

Gaur etorri diren gizon aberatsek jango dituzte hiru oilo haundi hauek.

JAPONIERAZ (Noriko Shiratsuki, Kyoto-n):

Kyo kita kanemoti no hito-tati wa korera no san-wa no okina tikin o taberu-darou.
 | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
 Gaur zetorren aberats Gen gizon-Plur. Tpo. Erak.+Plur. Gen. hiru-Klas. Gen. haundi oilo Akus. jan-Futur.

Gaur etorri diren gizon aberatsek hiru oilo haundi hauek jango dituzte.

TXINERAZ:

Jǐntiān lái de lǎo rén yào chī zhèi sān zhī dà jī
 \ / \ / | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
 Orain-egun etorri Gen. zahar gizon(ak) Furur. jan Erak. hiru Klas. haundi oilo

Gaur etorri diren gizon zaharrek jango dituzte hiru oilo haundi hauek.

LIMBUERAZ (G. van Driem, Leiden-en):

En ke-da-ba ke-gop-pa mēna-ha'-re kong sumsi yamba wa (-ha) me-dzo.
 | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
 Gaur etorritako aberats gizon-Plur.Erg. Erak. hiru haundi oilo (Plur.) Plur.-jan+Abs.3.

Gaur etorri diren gizon aberatsek hiru oilo haundi hauek jango dituzte.

KETXUERAZ (W. F. H. Adelaar, Leiden-en):

Ĉay   žičku   nunakuna   kanan   šamuq   kay   kimsa   hatun   walpa-ta-š   mika-paaku-nga.
 | | | | | | | | | | | | | | |
 Erak.   aberats   gizonal   orain   etorri(ak)   Erak.   hiru   haundi   oilo-Akus.-omen   jan Plur. Fut.
 Orain etorri diren gizon aberats horiek hiru oilo haundi hauek jango omen dituzte.

GUARANIERAZ (W. F. H. Adelaar, Leiden-en):

Umĩ   kuimba'ẽ   touiša   ko'ága   oú   va'ẽ-kue   ho'u-ta   ko   mbohapy'   ryguasu   guasú
 | | | | | | | | | | | | |
 Erak. (Pl.)   gizon   garrantzitsu   gaur   dator   Erl.-Iragana   jan - Futur. Erak.   hiru   oilo   haundi
 Gaur etorri diren gizon garrantzitsu horiek jango dituzte hiru oilo haundi hauek.

TXIRKASIERAZ (H. J. Smeets, Leiden-en):

Nepe   qe-k° a-ge   c'əfə-bayə-xe-   m-   e mə   keta- f°-   əy-   š-   er   y-   a-   šxə -n.
 | | | | | | | | | | | | | | | |
 Gaur   hona-etorri-tako   gizon-aberats-Plur-Erl+Erg-Pl. Erak.   oilo-haundi-Pos. -hiru-Abs.   Erg3-Plur-jan-Futur.
 Gaur etorri diren gizon aberatsek hiru oilo haundi hauek jango dituzte.

INDONESIERAZ (A. Brotherton, Amsterdam-en):

Orang   kaya   yang   telah   datang   hari   ini,   akan   me-makan   ke-tiga   ekor   ayam   besar   in.
 | | | | | | | | | | | | | | |
 Gizon   aberats   Erl.   jadanik   etorri   egun   hau,   futur.   Asp-jan   guzti-hiru   Klas.   oilo   haundi Erak.
 Gaur etorri diren gizon aberatsek jango dituzte hiru oilo haundi hauek oro.

BABILONIERAZ (V. de Rijk - Chan. Amsterdam-en):

Awēlū   dannūtum   ša   ūmam   šāti   illikūnim   šalāšat   arabē   rabūtīm   šuṇuti   ikkalū
 | | | | | | | | | | | | | |
 Gizonak   garrantzitsu   Erl.   egun   hauxe   zetozen   hiru   ahate + ak. haundi + Ak Erak + Pl+ak. Fut. + jan
 Gaur etorri diren gizon garrantzitsuek hiru ahate haundi hauek jango dituzte.

SUMERIERAZ (Th. J. H. Krispij?, Leiden-en):

Lú-mah   u,   -ne-na   im-re   -eš   - a -ne   dar-galgal-eš, -am-e   i-kū-   e   -ne.
 | | | | | | | | | | | | | |
 Gizon-garrant.   egun   hon-etan   hona-etorri-Pl3-   Erl.-Erg.   oilo-haundi(Plur)-hiru-izanik-Erak.   M-jan-Imperf. Plur.
 Gaur etorri diren gizon garrantzitsuek hiru oilo haundi hauek jango dituzte.

Honako esaldi hauek hizkuntzek duten nabartasuna argi eta garbi erakusten digute. Aipatutakoen artean, limbuera, txirkasiera eta sumeriera ergatiboak dira, euskara den bezala, gainerakoak ez.

Oraingo honetan, izen sintagma osatzen duten hitzen ordenari bagagozkio soil-soilik, nolako ezberdintasuna ez dugu nabaritzen! Euskarak izen sintagmaren barruan jarraikera jakin bat badu, adibide honen bidez erraz ikusten denez: *gaur etorri diren aitaren atzerriko hiru lagun aberats haiek*; ordena beraz: erlatiboa—genitiboa—izenlaguna—zenbakia—izena—izenondoa—erakuslea. Beste hizkuntzek, ordea, bestela lerrokatzen dituzte sintagma horiek. Erakuslea, esate baterako, beti izenaren aurrean ezarriko du hizkuntza batek: beste batek, alderantziz, izenaren atzean. Berdin esan daiteke zenbakiaz eta adjetiboaz. Hori horrela izanik, nola atera, bada, lege orokorrik?

Galdera horri Greenbergekek eman dio erantzun egokia bere hitzaldi famatsu hartan. Hark adierazi digunez, unibertselek ez dute nahitaz bakunak edo baldingabeak izan behar. Aitzitik, idoro ditzakegun lege gehienak tankera honetakoak dira: hizkuntza batean hau eta hau egia gertatzen bada, hizkuntza horretantxe hori eta hori egiazta daiteke. Beraz, ondorio izaera izaten dute lege horiek.

Adibide bat emateko: aurrean dauzkagun datuek honako lege hau finkatzeko bide ematen digute. Hizkuntza batean, adjetiboaren leku normala izenaren aurrean baldin bada, erakuslea eta zenbakia berdin izenaren aurrean etortzen dira beti.

Goazen, bada, datuetara, lege hori egia ote den aztertzerara. Ikus dezakegunez, argibidetzat hartu ditugun hizkuntzen artean, adjetiboa izenaren aurrean daukatena hauexek dira: alemaniera, turkiera, hungariera, japoniera, txinera, limbuera eta ketxuera. Guzti horiek bai erakuslea bai zenbakia izenaren aurrean ipintzen dituztela erraz egiazta daiteke.

Ohartu beharrekoa da, Greenbergekek aurkitutako lege hau, norabide bakarreko ondorioa dela. Hau da, alderantzizkoa ez dela egia. Erakuslea eta zenbakia izenaren aurrean egon arren, adjetiboa izenaren atzetik joan daiteke, guranieran gertatzen den legez.

Egia esan, aurrean daukagun hizkuntz kopuruxoa —euskara barne, hamahiru— ez da aski lege orokorrik finkatzeko. Bere legeak eratzeko, Greenbergekek berak hogei-tamar hizkuntza erabili zituen, geroago beste anitz hizkuntza aztertu bazituen ere.

Orainago, *Word Order Universals* deritzan liburu mardula idatzi duen John Hawkins izeneko hizkuntzalari batek hirurehun hizkuntza baino gehiago ikertu ditu. Horrenbeste hizkuntzaren artean ere ez omen du gorago aipatu dugun legea hausten duen hizkuntzarik aurkitu. Zeharo salbuespenik gabea dugu lege hori, beraz.

Hawkins hori ahalegindu da lege berriak aurkitzen. Horretarako erlatiboa ere hartu du aztergai. Lehenbizikoz, erlatiboaren eta adjetiboaren lekuak elkarri lotzen saiatu zen. Baina hor ez dagoela lege jakinik aitortu behar izan du. Izan ere, lau posibilitate dira, eta denak gauzatuak, gure aurreko hamahiru hizkuntzetan garbi ikusten denez: adjetiboa eta erlatiboa izenaren aurrean: turkierak, japonierak, txinerak eta limbuerak. Adjetiboa eta erlatiboa izenaren atzean: guranierak, indonesierak, babilonierak eta sumerierak.

Adjetiboa aurrean eta erlatiboa atzean: alemanierak, hungarierak eta ketxuerak.¹

¹ Jon Ortiz de Urbinak ohartarazi nauenez ketxuerako erlatiboa burugabeko horietakoa dugu. Beraz «gizonak» esan nahi duen hitza, *numakuna* alegia, erlatiboaren barruan gelditzen denez, erlatiboa izenaren atzean etortzen den ala ez ezin esan.

Adjetiboa atzean eta erlatibo aurrean: txirkasierak eta euskarak. Beraz ordena guztiak zilegi dira: legerik ez.

Orduan beste zerbait asmatu behar eta erakuslearen lekua eta erlatiboarena parekatzera abiatu zen Hawkins. Erizpide honen arabera gure hamahiru hizkuntzak honela sailkatzen dira: Erakuslea eta adjetiboa izenaren aurrean: turkierak, japonierak, txinerak, Limbuerak eta Txirkasierak; erakuslea eta erlatiboa izenaren atzean: indonesierak, babilonierak eta sumerierak; erakuslea aurrean eta erlatiboa atzean: alemanierak, hungarierak, kexuerak (ikus 1. oh.) eta guaranierak; erakuslea atzean eta erlatiboa aurrean: euskarak.

Horretan ez dago harrigarrik. Baina harrigarria hau da: Hawkinsek aztertu dituen hirurehun eta hogeitamasei hizkuntzen artean ere euskara izan omen da erakuslea atzean eta erlatiboa aurrean daukan hizkuntza bakarra. Horrengatik Hawkinsek lege orokor hau finkatzen du. Salbuespen bakarra euskara dela oharturik: hizkuntza batek erakuslea izenaren atzean baldin badu, erlatiboa ere izenaren atzetik etorriko da.

Ez dakigu zuzen lege hau jatorra den ala itxurazkoa. Baina, hainbeste hizkuntzatan egia gertatzen denez gero, badaiteke jatorra izatea. Orduan euskaraz zer diogu? Bada hemen benetako salbuespena ez dela uste izateko arrazoi bat. Gramatikalariek ongi dakitenez, erakusleek erlatibo mugatuekin baino mugagabeekin, hots, esplikatiboak direlakoekin, zerikusi gehiago dute. Eta, behialako batean, erlatibo mugagabeak beti *bait-* aurrizkiaren bidez eratzen omen ziren. Bada, *bait-*aurrizkidun esaldiak, beti ez bada ere, gehienetan, izenaren atzetik joaten dira, honako adibide hauetan ikusten denez:

Hor heldu zaio Basajauna, neska hartu eta eremaiten baitu berekin. (Jean Barbier, *Ichtorio-Michterio*, 129. horrialdean).

Hiru tatxa baditut nik, batekin aski bainuke. (Kanta ezaguna).

Horrela, euskaraz ere, erakusleari doakion erlatiboak izenaren atzean bide du bere leku jatorra.

Tipologia zer den apur bat ikusirik gaude, eta honatuz gero, hauxe esango didazue agian:

—Tipologia azterketa horiek txit interesgarriak dira, eta guk ere pozik sartuko ginituzke eskuak arlo horretan. Baina euskaldunok nola iritsiko gara hainbeste hizkuntzaren berri jakitera? Ez baitugu Ken Hale bezalako irakaslerik, eta hemengo liburutegiak ere oso urriak ditugu horrelako gauzetan. Hainbat hobe, badiotsuet, hainbat hobe. Tipologistak, teoria gabe lan egiten baitu, itsasorratzik gabeko marinela dirudi: zail izaten zaio lehorra helduz, eta heldurik ere, non heldua den ezin jakin.

Halaxe da, izan ere, haren egoera. Eskuartearen erabiltzen dituen hizkuntzak asko izanik, gaingiroki eta zatika baizik ezin die begiratu. Azterlaria bidera dezakeen teoriarik ezean, zail zaio hurrengo hizkuntzak gezurtatuko ez duen legerik aurkitzen, eta ustekabeen zerbait aurkitu badu ere, nola jakin egiazko lege orokorra ala sasilegea ote den? Gezurra badirudi ere, hizkuntzaren lege orokorrak aurkitzeko aukera onena ez du anitz hizkuntzari azalkiro begiratzen dien tipologistak, hizkuntza bat arretaz eta sakonkiro ikertzen duen gramatikalariek baizik. Horretarako teoria bat behar du, ez, noski, begiak hertsirik jarraitzeko, baina bai begiak norantz jakiteko. Eta gaurregun, funtsean, teoria bat besterik ez da: Chomsky eta eraikitzen ari direna, haur batek bere lehen hizkuntza nola ikas dezakeen adierazteko sortua.

Gainerako teoria izeneko hurbilkerak, bai eta «Gramática Funcional» direlakoak ere, teoriak ez, ikusmoldeak dira. Eta noizean noiz lagungarri gerta badakigukete ere, ikusmolde haiek ez dute indarririk aski hizkuntzaren egiturazko lege izkutuak larrugorritan ipintzeko.

Ez noakizue orain Chomskyren teoriaren berri ematera. Luzetxo litzateke, eta bazuze bazterretan horretarako ni baino gaiago denik. Ohar bat egitea, halaz ere, zilegi bekit. Chomskyren teoria ez da inondik inora amaitua. Dagoeneko, zureria erdijaso delako ere esan liteke. Bada zalantzazkorik ugari, batez ere, mugadura-uztardura osagaietan. Gramatikaren osagai horiek beharrezkoak direla ez dago dudarik, baina osagai horien barruan legetzat jotako baieztapen batzuk ez genituzke beharbada dauden-daudenean onartu beharko, nik uste. Dena dela, soro hori landu nahi dutenentzat bada lana franko. Gainera, Chomskyren teoriako osagai horiek behar bezala tajutzeko, euskararen ekarpena oso kontutan hartzekoa delakoan nago, harira datozen zenbait gauzatan guztiz ohargarria baita gure euskaljoskera.

Gaurko teorian garrantzia duten arazo bi aipatuko ditut hemen: Euskaraz esan daiteke: *Adiskideek badirudite joango direla*. Italianoz, ordea, ezin esan: **Gli amici sembrano che partiranno*. Zergatik ote?

Alderantziz, ingelesaz esan daiteke: *Peter and John hate each other's wives*. Zergatik euskaraz ez **Pellok eta Jonek elkarren emazteak gorrotatu egiten dituzte*.

Bi galdera hauei egiazki erantzuten lekiekeenak «burura behar du erramuboneta», Oihenarte olerkariaren hitzokin bukatzearren hitzalditxo hau.